

L'adquisició del català per part dels nouvinguts depèn del lloc d'origen?

F. Xavier Vila i Natxo Sorolla

CUSC—Centre de Recerca en Sociolingüística i Comunicació, Universitat de Barcelona

Al llarg del segle XX i principi del XXI, Catalunya ha estat el punt de destinació de diverses onades immigratòries, de manera que actualment hi resideixen un gran nombre de persones nascudes en altres indrets, tant de l'Estat espanyol com de la resta de països del món. Els processos d'integració lingüística d'aquests col·lectius han variat molt en funció de diverses variables, com ara el moment en què van arribar, la seva via d'inserció laboral predominant, el nivell sociocultural que tenien en arribar i el que han assolit, etc. Dedicarem aquest apunt a escatir, a partir de les dades sobre llengua i origen geogràfic del *Cens de població* de 2011 (Vila i Sorolla 2016), fins a quin punt el país d'origen dels immigrants té relació amb l'adquisició —o no adquisició— del català, i quines altres variables hi intervenen.

mots clau: immigració, adquisició del català, demolingüística

La importància del lloc de naixença

A data d'avui, pràcticament tothom que ha nascut a Catalunya —sobretot entre les generacions joves— declara poder entendre, parlar i llegir en català, i la immensa majoria diu que el sap escriure. Saber català torna a ser, doncs, un atribut pràcticament consubstancial fet de ser català de naixença, igual com ho havia estat durant molts segles abans del franquisme i les grans immigracions del segle XX.

La situació és força diferent entre la població vinguda de fora, els que podríem denominar *catalans d'adopció*. En aquest col·lectiu, igual com passa en molts altres països amb forta immigració, hi ha força gent que encara no ha

apresa la llengua pròpia del país, ja sigui perquè van arribar en un moment de màxima repressió de la llengua, per l'edat que tenia en instal·lar-se a Catalunya, o per la seva posició social, per exemple, cosa que fa que no acabin d'integrar-se lingüísticament. En altres paraules, a Catalunya, el lloc de naixement és fonamental per entendre qui sap i qui no sap català.

Dir que el lloc de naixement és important no vol pas dir que cap dels nascuts fora de Catalunya no sàpiga la llengua pròpia de la terra d'adopció. Ben al contrari, de nats fora que han après i usen el català i que fins i tot l'han adoptat com a llengua habitual n'hi ha molts. Això sí, rere l'etiqueta de *català d'adopció* s'hi

amaga una immensa diversitat i complexitat de casos i tendències que cal tenir en compte. El coneixement de català mostra diferències rellevants segons factors com la llengua inicial, la composició sociocultural i socioprofessional del col·lectiu, el seu moment d'arribada a Catalunya, la regió d'acollida, l'edat, etc.

Un dels factors que sol relacionar-se amb l'aprenentatge de la llengua catalana és el país d'origen. En aquest sentit, circulen tot un seguit d'informacions poc acurades i detòpics sobre quines nacionalitats serien més proclius a aprendre català i quines ho serien menys, de vegades fins i tot contradictoris i amb poc fonament empíric. Per posar només un exemple, de vegades se sent a dir que els hispanoamericans aprenen més el català perquè els ho facilita el fet de saber el castellà, mentre que altres vegades se sent que és precisament aquest col·lectiu el qui menys aprèn la llengua pròpia del país d'acollida perquè la seva ja gaudeix d'estatus oficial.

Aquest *Apunt* sintetitza què ens diuen les dades sobre aquesta qüestió. Per fer-ho partirem de l'anàlisi de l'últim cens (2011), publi-

Gràfic 1. Coneixement del català de la població segons el lloc de naixement, per blocs continentals. 2011

	L'entén	El sap parlar	El sap llegir	El sap escriure
Àfrica	72,6 %	34,4 %	43,4 %	26,3 %
Amèrica (menys EUA i Canadà)	92,8 %	38,3 %	61,8 %	27,5 %
Àsia	54,6 %	25,4 %	30,7 %	19,0 %
Catalunya, C. Valenciana, Balears i Andorra	99,1 %	90,6 %	90,4 %	72,8 %
Resta d'Estat espanyol	91,1 %	40,3 %	56,9 %	17,7 %
Resta d'Europa, els Estats Units, Canadà i Oceania	84,2 %	45,1 %	57,1 %	35,3 %
Resta de la Unió Europea (UE27 sense Estat espanyol)	82,4 %	41,1 %	58,1 %	29,3 %
Total	95,1 %	73,2 %	78,7 %	55,7 %

cada a Vila i Sorolla (2016). Les dades que s'exposaran són de coneixements, no pas d'usos, i es basen en el coneixement declarat, no pas en avaluacions. Amb tot, constitueixen un indicador prou acceptable de les grans tendències sociolingüístiques del país.

El coneixement del català segons el continent d'origen

A l'hora d'analitzar la relació entre l'origen i l'aprenentatge del català podem començar analitzant els comportaments segons les grans àrees continentals de provenença. Tal com veurem, és important diferenciar entre les capacitats receptives (entendre i llegir) i les capacitats productives (parlar i escriure).

El *Gràfic 1* mostra com en les **capacitats receptives** els percentatges superiors es troben en persones nascudes a l'Amèrica Llatina, mentre que en les **capacitats productives** destaquen les persones originàries de l'Europa no comunitària i dels Estats Units, Canadà i Oceania, seguits pels europeus de la Unió. Els europeus, nord-americans i originaris d'Oceania saben parlar i escriure més que no pas els ciutadans espanyols nascuts a la resta de l'Estat residents a Catalunya, que són, amb els llatinoamericans, els qui més diuen entendre el català de tots els grups.

A l'altra banda de l'escala, els nivells més baixos en totes les competències sempre solen ser en col·lectius asiàtics. L'única excepció es troba en la capacitat d'escriure, on aquests superen, de poc, els originaris de la resta

de l'Estat espanyol. Per la seva banda, les persones provinents d'Àfrica no destaquen ni en positiu ni en negatiu en cap habilitat, tot i que tendeixen a ser propers als nivells dels asiàtics. Els nascuts a l'Àfrica tenen, però, una capacitat d'escriure el català sensiblement superior a la dels asiàtics i els nascuts a la resta de l'Estat espanyol.

Així, enfront dels tòpics simplistes, es pot dir que les persones procedents de països hispanoparlants tendeixen a entendre millor que ningú el català, però en canvi són els europeus, els nord-americans i els procedents d'Oceania els qui millor el parlen i l'escriuen. El col·lectiu de nascuts a la resta de l'Estat mostra un comportament molt diferent de la resta: sense ser mai líders, se situen entre els qui més l'entenen, més el saben parlar i més el saben llegir, però en canvi són els qui menys el saben escriure.

El coneixement del català segons el país d'origen

Si en comptes de continents hom observa les dades en funció dels països de naixement (*Gràfic 2*, pàg. 6), el primer que es constata és que és Andorra el que obté els millors resultats, cosa absolutament lògica en la mesura que el català hi és la llengua pròpia i única llengua oficial. De fet, fins i tot supera la mitjana dels nats als territoris de llengua catalana. Pel que fa a la resta de països, l'anàlisi és una mica més complexa i demana un tractament particularitzat.

Quant a la **comprensió**, els millors resultats els obtenen els originaris de països hispanòfons (Argentina, Uruguai, Xile, etc.), lusòfons

(Brasil, Portugal) i Itàlia, segurament com a conseqüència de la proximitat lingüística. Val a dir que aquesta proximitat no implica comprensió immediata: de fet, els nacionals de països com Hondures o la República Dominicana queden per sota dels ciutadans suïssos o russos, probablement perquè són immigracions més recents i menys integrades socialment que les anteriors. A l'altra banda de l'escala, els pitjors resultats de comprensió els obtenen els provinents de països molt distants lingüísticament, com els països africans, el subcontinent indi, les Filipines i la Xina.

Pel que fa a la capacitat de **parlar**, les primeres posicions ja no estan encapçalades per hispanoamericans, que cauen a posicions intermèdies, sinó per països europeus com Suïssa, França i Bèlgica, i també els Estats Units. Els naturals de països hispanòfons, en canvi, es troben molt més escampats al llarg de l'escala, fins al punt que alguns com els de la República Dominicana i Bolívia es troben en posicions clarament baixes, barrejats amb els de Senegal, Polònia, Xina i Gàmbia. En altres paraules, la proximitat lingüística serveix sobretot per a la capacitat d'entendre el català, però no tant a l'hora de parlar-lo. Altres variables com ara el moment d'arribada, la via d'inserció social o la *visibilitat*¹ semblen mi-

¹ Parlem de *visibilitat* per referir-nos a la distància fenotípica (d'aparença física) d'un col·lectiu respecte de la societat d'acollida. En aquest sentit, a Catalunya, les persones d'origen asiàtic, africà o amerindi serien més visibles que les d'origen europeu. Aquesta visibilitat és important en societats de llengua minoritzada, perquè els parlants d'aquests idiomes tendeixen a servir-se de la llengua dominant a l'hora de relacionar-se amb els qui consideren forasters, cosa que fa que els col·lectius més visibles rebin molts menys estímuls per aprendre el català que no les persones menys visibles.

llors predictors de l'aprenentatge del català que no pas la proximitat lingüística.

Quant a la capacitat de **llegir** en català, Suïssa torna a ser capdavantera, després d'Andorra. Per la resta, l'ordre que s'obté va en la mateixa línia de les capacitats de comprensió oral. Els nats a la resta de l'Estat espanyol queden en una posició intermèdia, lluny de països com França, Bèlgica, Itàlia i Rússia però molt per sobre d'altres com Pakistan, Xina i Filipines. De fet, els països africans i asiàtics ocupen, altra vegada, les darreres posicions.

Finalment, en la capacitat d'**escriure** hi ha una distància amplíssima entre els nascuts a Catalunya i els resultats de la resta de països, a excepció d'Andorra. Igual com passava amb la capacitat de parlar, lideren el rànquing els països europeus amb presència molt més discreta de llatinoamericans. La capacitat d'escriure en català dels immigrants de la resta de l'Estat és inferior a la de tots els països hispanòfons i només lleugerament superior a la de xinesos, pakistanesos i filipins.

Algunes reflexions sobre els resultats

Les dades exposades desmenteixen un bon nombre de tòpics i prejudicis. Així, mostren que la posició dels estrangers envers el català no és ni més propera ni més distant que la dels espanyols. També desmenteixen que les persones d'origen hispanoamericà siguin globalment més reticents a aprendre català que les d'altres països. Les dades tampoc corroboren el mite segons el qual les persones procedents de països multilingües aprendrien el català més que no pas els originaris de països

homogenis. De fet, entre els millors aprenents de català hi ha precisament naturals de països on impera la idea d'«un estat, una llengua». En aquest sentit, el fet que entre els qui més aprenen el català hi hagi els estatunidencs convida a moderar certs discursos sobre la presumpta al·lèrgia a aprendre llengües dels naturals dels països anglòfons, almenys pel que fa als residents a Catalunya.

Entre les coses que sí mostren les dades és que la proximitat lingüística és un factor que ajuda especialment en les capacitats receptives de la llengua, però que no és tant determinant per explicar qui sap parlar català. Les dades també suggereixen que la visibilitat de les minories és un factor important a l'hora d'explicar els processos d'aprenentatge de la llengua. En tot cas, el que sí queda clar és que les raons que menen determinats col·lectius a (no) aprendre català són diverses, complexes i interrelacionades. Altrament dit, seria erroni atribuir aquesta manca d'aprenentatge exclusivament a un sol factor.

N'és un bon exemple el comportament, aparentment anòmal, dels nats a la resta de l'Estat. Per a entendre'l adequadament cal tenir en compte que la gran majoria d'aquest col·lectiu pertany a una onada migratòria arribada durant el franquisme i, per tant, la seva inserció en la societat catalana va realitzar-se en un context radicalment diferent del que han trobat la majoria d'estrangers immigrants durant la primera dècada del segle XXI. Això explicaria, per exemple, els baixos resultats pel que fa a la capacitat d'escriure el català, perquè la immensa majoria dels residents a Catalunya nats a la resta de l'Estat van arribar

a Catalunya entre 1940 i 1975 i no van menester d'aprendre aquesta habilitat per a fer la seva vida. De fet, quan s'analitzen les dades dels espanyols arribats a Catalunya a principi del segle XXI, els resultats són força millors.

Així doncs, per a entendre adequadament els motius pels quals alguns col·lectius s'integren lingüísticament millor que uns altres, cal una anàlisi multivariant que contempli diferents factors, entre els quals destaca l'edat mitjana d'arribada a Catalunya, el moment històric d'immigració, la forma d'inserció sociolaboral, el nivell formatiu, l'àrea de residència i fins i tot la pertinença a minories visibles i/o a grups estigmatitzats lingüísticament. Sense aquesta feina, resulta arriscat concloure que hi ha col·lectius proclius o reticents *per se* a integrar-se lingüísticament a Catalunya.

A tall de reflexió final

Les dades disponibles mostren que queda molta feina a fer abans de poder parlar d'integració lingüística plena dels catalans

d'adopció. Catalunya ha aconseguit, sens dubte, desenvolupar un model lingüístic escolar que facilita un accés força generalitzat al coneixement del català a les poblacions autòctona i immigrada, de manera que els nascuts a Catalunya el tenen garantit independentment de l'origen dels progenitors. Per contra, l'aprenentatge del català fora del sistema escolar sembla molt més deficitari, i en aquest terreny els reptes són de proporcions molt significatives. Només amb coneixement sòlid sobre el tema podrem dissenyar les polítiques ambicioses que convenen per evitar que el desconeixement del català esdevingui un obstacle per a la promoció social dels catalans d'adopció i per a la cohesió social del país.

Referències

VILA, F. Xavier; SOROLLA, Natxo (2016). «Capítol 6. Llengua i origen geogràfic». Dins *El coneixement del català 2011. Anàlisi sociolingüística del Cens de població del 2011* (104-124). Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura. Accessible a <http://llengua.gencat.cat/web/.content/documents/publicacions/btpl/arxiu/16-analisi-Cens.pdf>

Gràfic 2. Coneixement del català de la població nascuda fora de Catalunya segons el país de naixement. Països amb més de 10.000 residents a Catalunya, 2011

L'entén	El sap parlar	El sap llegir	El sap escriure
Andorra	98,9 %	Andorra	88,9 %
Argentina	96,8 %	Suïssa	58,7 %
Uruguai	95,6 %	Estats Units	39,9 %
Xile	94,9 %	França	39,0 %
Brasil	93,8 %	Bèlgica	35,8 %
Bolívia	93,7 %	Rússia	34,8 %
Colòmbia	93,1 %	Mèxic	34,2 %
Paraguai	92,8 %	Alemanya	33,4 %
Perú	92,6 %	Argentina	32,7 %
Veneçuela	92,5 %	Xile	32,0 %
Equador	91,9 %	Veneçuela	31,7 %
Portugal	91,7 %	Uruguai	31,3 %
Itàlia	91,1 %	Portugal	30,3 %
Espanya	91,1 %	Espanya	30,3 %
Suïssa	90,3 %	Regne Unit	28,1 %
Mèxic	90,0 %	Brasil	27,9 %
França	89,9 %	Colòmbia	27,2 %
Cuba	89,1 %	Paraguai	27,1 %
Rússia	88,3 %	Itàlia	27,0 %
Bèlgica	87,5 %	Ucraïna	26,6 %
Rep. Dominicana	87,2 %	Bulgària	26,5 %
Hondures	85,9 %	Perú	26,4 %
Estats Units	83,3 %	Cuba	26,1 %
Ucraïna	83,1 %	Romania	25,8 %
Romania	81,0 %	Marroc	25,5 %
Bulgària	79,5 %	Països Baixos	25,1 %
Alemanya	79,3 %	Hondures	24,6 %
Països Baixos	75,5 %	Equador	24,1 %
Marroc	72,6 %	Índia	23,6 %
Senegal	72,2 %	Senegal	22,7 %
Regne Unit	72,0 %	Rep. Dominicana	21,0 %
Polònia	67,5 %	Polònia	20,6 %
Gàmbia	64,0 %	Bolívia	19,9 %
Índia	61,7 %	Xina	17,7 %
Filipines	55,2 %	Gàmbia	17,0 %
Pakistan	53,0 %	Pakistan	13,8 %
Xina	46,1 %	Filipines	11,7 %

Com citar aquest apunt

VILA, F. Xavier; SOROLLA, Natxo (2019). «L'adquisició del català per part dels nousvinguts depèn del lloc d'origen?». *Apunts de sociolingüística i política lingüística*, 6, 1-6

Editors

Xavier Mas Craviotto i Avel·lí Flors-Mas

Amb el suport de:

Contacte

CUSC-Centre de Recerca en Sociolingüística i Comunicació, Universitat de Barcelona

Adreça: Gran Via de les Corts Catalanes, 585. 08007 Barcelona

Telèfon: +34 93 403 7065

Adreça-e: cusc@ub.edu

Web: <http://www.ub.edu/cusc>

Twitter: @CuscUB

Facebook: @cuscub